

Lärohandledning

Det här är en lärohandledning till *Nobelpristagaren i Köpenhamn*, den andra boken i serien *Historieväktarna Fenixtrilogin*



Lärarhandledning till *Nobelpristagaren i Köpenhamn*

Det här är en lärarhandledning till *Nobelpristagaren i Köpenhamn*, den andra boken i Fenixtrilogin, en fortsättning på serien Historieväktarna. Boken passar för elever i åldern 9–12 år, men kan även användas för elever på högstadiet, då den är en bra ingång till både historieämnet och läsandet.

Lärarhandledningen är indelad i två delar. Den första delen utgår mer direkt från bokens handling. Den andra delen är skriven av en av författarna, Jakob Blixt, och innehåller mer fördjupande diskussionsfrågor och aktiviteter kring bokens innehåll.

Om boken

I *Nobelpristagaren i Köpenhamn* har Milton och Iona hamnat i andra världskrigets Köpenhamn. Där möter de kärnfysikern och Nobelpristagaren Niels Bohr, vars kunskaper om atomklyvning är eftertraktade på flera håll eftersom de kan användas för att ta fram ett vapen som världen aldrig tidigare skådat. Samtidigt planeras en räd för att tillfångata Danmarks judiska befolkning. Hur det går för Niels Bohr och alla andra som befinner sig på flykt i Danmark får vi läsa om i den spännande handlingen som är både engagerande och lärorik.

Författarna till Historieväktarna är Hanna och Jakob Blixt. Hanna Blixt är en etablerad barn- och ungdomsförfattare med titlar som *Styx märke*, *Snöugglans sigill* (från serien *Äventyren i Sagofallen*), *Äventyren på Hildasholm* och *Lönndörrens hemlighet*. Serien Historieväktarna har Hanna skrivit tillsammans med sin man, Jakob Blixt, som är historielärare. Jakob Blixt har även tagit fram stora delar av den här lärarhandledningen.



© 2023 Tukan läromedel – Lärarhandledning, Nobelpristagaren i Köpenhamn
Text: Hanna Landerberg, Jakob Blixt, Eva Johansson

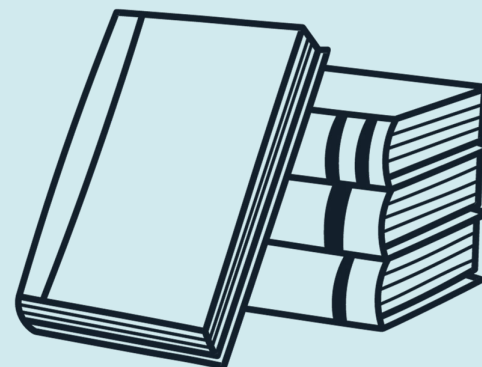
Övningar till boken

Frågorna och övningarna i lärarhandledningen är tänkta som inspiration kring hur ni kan använda boken i klassrummet och kan anpassas efter lektionens syfte, elevernas intresse och så vidare. Välj de frågor och övningar som passar dig och dina elever.

Läsförståelsefrågorna är frågor i anknytning till texten och syftar till att se att eleverna förstår och kan reflektera kring vad som händer. De övergripande frågorna går mer bortom raderna, dvs. utanför texten och kan utgöra underlag för spännande och viktiga diskussioner. Återigen, det är inte tänkt att man jobbar med alla frågor, utan väljer de som passar.

Avslutningsvis finns en del med fördjupande uppgifter, där eleverna kan läsa mer och ta reda på fakta om de händelser som boken beskriver. Handlingen i boken är fiktiv, men många av händelserna är tagna från verkligheten och kan motivera eleverna till att ta reda på mer.

Utöver de uppgifter du hittar här i lärarhandledningen, är tanken att eleven skriver ner sina funderingar under läsning, för att sedan diskutera och jämföra sina tankar med en klasskamrat och slutligen diskutera frågorna i helklass.



ÖVNINGAR TILL BOKEN

Innan läsning

För att kunna hänga med i handlingen bör eleverna vara bekanta med den tidigare trilogin om Historieväktarna samt den första boken i Fenixtrilogin, *Falskmyntarna i Berlin*. Den förstnämnda serien handlar om två sällskap, Korparna och Örnarna. Iona tillhör Korparna som vill rädda människor i historien, men med risk att historien förändras. Milton tillhör Örnarna som vill bevara historien som den är. Båda sällskapen har kunnat göra tidsresor för att utföra sina uppdrag, men det är inte längre möjligt.

Inled med att samtala om vad eleverna kommer ihåg ifrån den första boken i Fenixtrilogin, *Falskmyntarna i Berlin*.

- Vad gjorde Iona och Milton i Berlin?
- Hur slutade boken?

Titta på omslaget och samtala om det.

- Vad är det som händer på omslaget?
- Vad är en Nobelpristagare? Var ligger Köpenhamn?
- Vad tror du att boken kommer att handla om?

Läs texten på baksidan av boken.

- Vad för slags bok är *Nobelpristagaren i Köpenhamn*? Vilken genre tillhör den? Vad är typiskt för den genren?
- Vad vet ni om andra världskriget och vad som hände i Danmark? Vilka fler länder i Europa blev ockuperade av Nazityskland? Vilka blev det inte? Vilka länder krigade mot Tyskland, de som kallas för de allierade? Vilka länder var på Tysklands sida? Vad gjorde Sverige? Gör en mind map som ni kan använda under arbetet med boken. Ta reda på mer om det ni läser om i varje kapitel, fyll på er mind map och fundera över hur allt hänger ihop.

Bilda grupper och berätta om en av alla Nobelpristagare, enligt modellen Grej of the day (GOTD). Om ni inte vet hur en GOTD görs kan ni titta på exemplet om Anne Frank som hittas via länken: <https://sites.google.com/view/grejofttheday/f/122>

Gör en presentation likt exemplet om Anne Frank där det finns med:

1. En ledtråd
2. Lagom mycket fakta per bild. Det måste vara lättläst.
3. Bilder som passar till faktan.
4. Något som inte alls stämmer – felaktig fakta – som klasskompisarna sedan ska lista ut vilken den är. (Detta finns inte med i exemplet om Anne Frank.)
5. Gör gärna animationer så att texten kan tryckas fram lite i taget, så att inte hela sidan visas på samma gång.

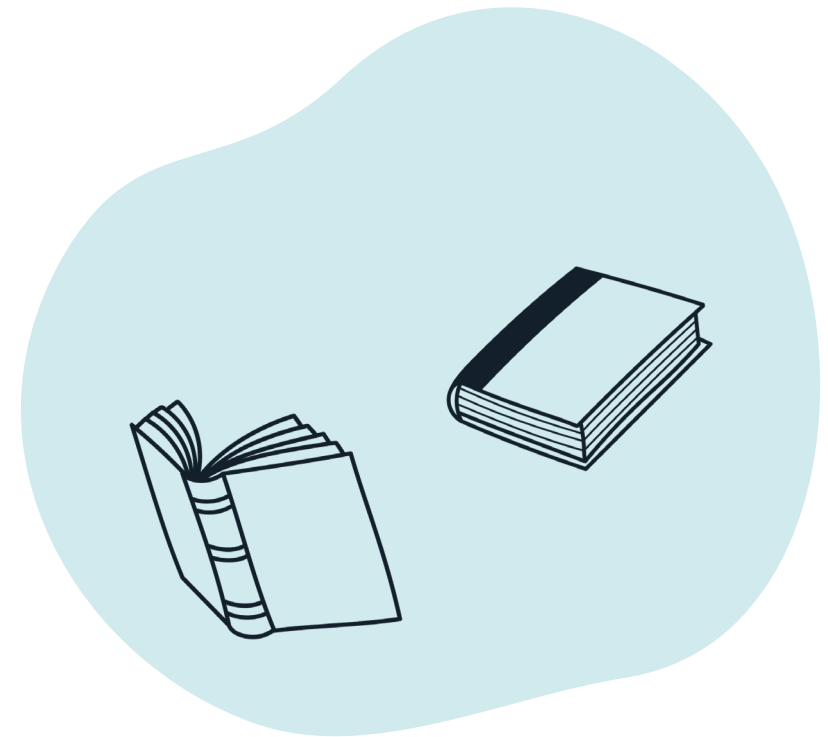
ÖVNINGAR TILL BOKEN

Fakta som ska vara med i er presentation:

1. Var personen levde
2. När personen föddes och dog
3. För vilken upptäckt/bedrift personen fick Nobelpriset – det viktigaste
4. Något om hur upptäckten har påverkat människor eller samhället
5. Någon rolig fakta, som kanske inte är så viktig

Under läsning

Här hittar du läsförståelsefrågor till varje kapitel som främst syftar till att se att eleverna förstår och kan reflektera kring vad som händer. Till varje kapitel finns också förslag på ord att ta upp. Vilka ord som kan behöva förklaras varierar givetvis utifrån eleverna förkunskaper. Låt gärna eleverna ha en ordbok där de skriver upp de ord de inte förstår så att ni kan samtala om dem gemensamt.



ÖVNINGAR TILL BOKEN

Kapitel 1

Ord och uttryck: föreläsningssal, vimmelkantig, representer, förfalskad, universitet, lösas upp, utvinna guld

- Vilket land har Iona och Milton kommit till? Hur har de hamnat där?
- Vem är Vesslan? Vilka är med honom?
- Varför behöver Milton och Iona hitta Vesslan och hans ring?
- Vad är det FENIX-sällskapet planerar att göra? Vad behöver de för att lyckas med sina planer?
- Vem är Niels Bohr och vad berättar han om sig själv?
- Vilka två vätskor blandas för att göra kungsvatten?
- Vad är det för medalj Niels har med sig?
- Vad skulle hänt om Niels hade lagt ner sin medalj i kungsvattnet?

Kapitel 2

Ord och uttryck: trollbinda, anlända, Hitlerjugend, uniform, fysik, atom, repa mod

- Varför är det ibland lite svårt att förstå vad Niels säger?
- Vad har Niels fått Nobelpriset för?
- Varför blir Niels upprörd över Miltons och Ionas kläder?
- Varför tror ni att Milton frågar vad det är för datum?
- Vilken varning får Niels av Milton?

Kapitel 3

Ord och uttryck: återvinna, nazist, marknadsstånd, överrumplad, ironisk, motståndsrörelse

- Varför behöver medaljen gömmas? Varför är kungsvattnet det perfekta gömstället?
- Hur vet Iona och Milton att det är danska nazister som står utanför den stora stenbyggnaden?
- Vad menar Iona med att hon och Milton är på rätt sida kampen, även om deras kläder säger något annat?
- Varför säger mannen i fruktståndet till kvinnan med barnvagn att ta ett annat äpple, tror ni?
- Vilka kan det vara som kidnappar Milton och Iona? Varför gör de det?

Kapitel 4

Ord och uttryck: kronblad, en förgylld grekisk gud, öronbedövande, pulverisera, lösas upp i atomer, tryckvåg, vältra, likgiltig, likriktad

- Vad ser Milton i det första rummet i sin dröm?
- Vilket tecken kan Milton se på de svartklädda människans armbindlar?
- Vad är det för fågel han ser? Vad kan den vara en symbol för?
- På vilket sätt blir staden annorlunda efter att den har täckts av den grå röken?
- Vilket budskap får Milton fram när han ljudar orden som Niels Bohr och kvinnan har sagt?

ÖVNINGAR TILL BOKEN

Kapitel 5

Ord och uttryck: jutesäck, kylan tränger in i märg och ben, återfödning, barsk, håren står som borst i nacken, räd, förslutningsbar burk

- Vad får Milton veta i sin dröm?
- Varför är det viktigt för Milton och Iona att stoppa FENIX-sällskapets planer?
- Hur vet Niels att Milton och Iona har blivit kidnappade, tror ni?
- Varför tog Niels inte Miltons varning på allvar till en början?
- Var har Niels gömt medaljen?
- Vad har soldaterna stulit från Niels? Vad har de lämnat kvar på brottsplatsen?

Kapitel 6

Ord och uttryck: sympatisera, uthus, vitkalkat bostadshus, rustikt matbord, klyva, process, oerhörda mängder, atomkärna, teori, neutron, kärnvapen, bryggeri

- Vem är Erik?
- Vad tror Niels att anledningen är till att tyskarna vill få tag på honom?
- Varför är atombomben så farlig?
- Vad vill FENIX-sällskapet använda kärnvapen till?
- Varför åker de till Niels hus?
- Vad är det Niels ser som gör att han tvärbromsar bilen?

Kapitel 7

Ord och uttryck: Gestapo, industriområde, omgärdas, mikrofilm, armbandsur, dignande äppelträd, brokvist

- Hur vet Erik vilka det är som spanar på deras hus?
- Varför fick Niels ett erbjudande om att flytta till Storbritannien? Hur fick han inbjudan från brittena?
- Varför tror ni att det är så många som vill få tag på Niels kunskaper om atomklyvning?
- Varför väljer Milton och Niels att promenera till Niels vän i stället för att ta bilen?
- Vad kan det vara som gör att Niels blir stressad när han ser att trädgårdstomten står riktad mot söder?

Kapitel 8

Ord och uttryck: frodig gräsmatta, kritstreckskostym, tysk-ockuperade länder, diplomat, scenario, medborgare, hjältemod

- Vad håller Milton, Iona och Erik utkik efter i parken?
- Vem är mannen på parkbänken som Niels pratar med? Vad är det för problem han berättar om?
- Vad är rosh hashana?
- Hur vet tyskarna var alla judar i Danmark bor?
- Vem är Best? Varför vill han fånga judarna?
- Varför är det viktigt att beslutet om att Sverige ska ta emot de danska judarna fattas snabbt?
- Hur kan danskarna själva hjälpa till att rädda judarna?

ÖVNINGAR TILL BOKEN

Kapitel 9

Ord och uttryck: identifikationspapper, ta kommando, anspänning, sabotera, dödsdom, tyskfientlig, flygblad

- Vad heter två av Eriks bröder och var befinner de sig? Varför måste de hitta bröderna?
- Varför är det flest soldater på skolan?
- Vad ska Milton och Iona hälsa Aage när de hittar honom?
- Hur avleder Iona uppmärksamheten för att Milton ska kunna hitta Aage?
- Hur vet Milton hur Aage ser ut?
- Hur kommer det sig att tyskarna kontrollerar studenterna på skolan?
- Varför tror ni att Aage är likblek i ansiktet när han vinkas fram av soldaten som kontrollerar hans väska?

Kapitel 10

Ord och uttryck: distrahera, karl, koloniområde, kolonilott, anvisning, siluett, församlingsmedlemmar, rabbin, synagoga

- Vad ska Aage göra innan han kommer till gömstället?
- Var ligger Niels gömställe? Varför tar Iona och Milton omvägar dit?
- Hur ska de göra för att varna så många judar som möjligt?
- Vilka förslag på fler gömställen kommer de på medan de pratar i stugan?
- Varför är det viktigt att ingen som varnas betar sig misstänksamt?

Kapitel 11

Ord och uttryck: råhet, gjutjärnsstaket, spjälor, förestående, hammagasin, fabrikslokal, kaj, miniatyr, kroppshållning

- Vem är Lene?
- Varför åker bara Lene och Iona till synagogan?
- Hur kommer det sig att de tar en promenad runt kvarteret i stället för att gå in i synagogan på en gång?
- Varför är det rörigt när de kommer in i synagogan?
- Var stannar de på vägen tillbaka till gömstället? Varför tror ni att Lene vill åka dit?
- Vad är det första de ser när de kommer in i fabriken?

Kapitel 12

Ord och uttryck: löpeld, telefonkatalog, sambandscentral, tjuvkoppla, angelägen, metodisk

- Vad är Miltons plan för att kunna varna judar även utanför Köpenhamn? Vad är risken med planen?
- Vem är det Niels försöker ringa? Varför kommer inte samtalet fram?

ÖVNINGAR TILL BOKEN

Kapitel 13

Ord och uttryck: budskap, minspel, evakuera, memorera, sund, beslagta

- Varför besöker Milton diplomaten?
- Vad innebär det att trädgårdstomten är vänd mot öster?
- Vad måste de göra innan alla judar kan ta sig till Sverige?

Kapitel 14

Ord och uttryck: broderade initialer, genomträngande, kupé, accelerera, demonstrativ

- Vad fyller Iona och Lene lastbilen med? Varför tror ni att de gör det?
- Varför är vägen till fruktaffären kuslig?
- Varför hämtar de en familj med lastbilen?
- Hur blir de stoppade på vägen tillbaka?

Kapitel 15

Ord och uttryck: oändligt långsam, bege sig, tidsinställd, innerlig, kallsvettig

- Varför gav Hans och Niels varandra en jättelång kram?
- Vad tänker Niels göra när han är på väg ut genom dörren? Varför stoppar Milton honom?

Kapitel 16

Ord och uttryck: i all hast, lastutrymme, se med blida ögon, tiotaggare, instruera, insistera

- Vad säger Lene till soldaten att de har i lastbilen?
- Vad gör Lene för att soldaten inte ska fråga om Ionas identifikationspapper?
- Vad säger Iona till soldaten när han lyser med ficklampan i lastbilen? Varför gör hon det?
- Vad gör familjen i lastbilen för att gömma sig?
- Varför var ett bord i dockfabriken uppdukad med en vit duk och tända ljus?
- Hur kommer det sig att den lilla bebisen sov under hela resan?

Kapitel 17

Ord och uttryck: mörkrets inbrott, fortplantande eko, uttryckslös, samvetslöst, luktsinne

- Vart är Milton och Niels på väg? Varför är det bra att det är mörkt?
- Varför är det viktigt att Niels kunskaper inte hamnar i orätta händer?
- Vilka är det som sitter i bilen utanför huset?
- Tror ni att Vesslan försöker hjälpa Milton, eller är det en fälla?
- Hur planerar de att ta sig in i huset?
- Vilka tror ni det är som kommer med lastbilen?

ÖVNINGAR TILL BOKEN

Kapitel 18

Ord och uttryck: kisa, svepa med blicken, ljuskägla, motorhuv, koncentrationsläger, intala sig, leverans

- Vart åker Iona och Lene med lastbilen?
- Vad är det Iona har i famnen?
- Vad händer när Iona knackar på ytterdörren till Niels hus?
- Hur kommer det sig att en person går ur bilen? Varför går personen tillbaka när Iona säger att hon ska leverera en docka?
- Varför lämnar hon paketet med dockan till kvinnan, tror ni?

Kapitel 19

Ord och uttryck: arrestering, grötig röst, gathörn

- Varför är Niels tårögd?
- Vad tror ni är anledningen till att Margrethe och Ernest lämnar huset?
- Vad gör den svarta bilen då? Och vad gör Milton och Niels?

Kapitel 20

Ord och uttryck: sammanbiten, avteckna sig, vägspärr, vara i färd med, avtagsväg, vägbanan, angripare, notera, adrenalin

- Vad gör soldaterna på vägen?
- Varför säger Iona åt Lene att stanna lastbilen?
- Varför är det riskabelt för Iona att stoppa de två uniformerade männen?
- Hur får hon männen att springa därifrån?
- Vem åker med i lastbilen? Vad händer när de åker ifrån gränden?
- Varför kan de inte åka tillbaka till fabriken?

Kapitel 21

Ord och uttryck: ingjuta mod, inom räckhåll, mörklägningsgardin

- Vad gör Milton och Niels för att inte bli upptäckta av männen i bilen?
- Varför går männen ur den svarta bilen?
- Vad vill kvinnan som vislar och vinkar från våningshuset? Hur vet hon vem Niels är?
- Vad ser de utanför glasrutan som vetter mot torget?
- Varför är Niels och Milton oroliga trots att kvinnan har hjälpt dem i säkerhet?

ÖVNINGAR TILL BOKEN

Kapitel 22

Ord och uttryck: landsmän, överordnade, genialisk, ohyra, organisation, SS-soldat, insats, frivillig, i ärlighetens namn, gruppenföhrer, till hans förtret, det hela var vattentätt

- Vad vill Werner Best göra med judarna i Danmark?
- Vilken tid börjar räden?
- Varför planerar Werner att utföra räden när rosh hashana inträffar?
- Varför har han markerat de danska judarnas adresser på en stor karta?
- På vilket sätt går räden inte enligt plan?
- Vad beordrar Werner soldaterna att göra när de inte hittar judarna?

Kapitel 23

Ord och uttryck: hyscha, anspänning, konstaterande, känedom, intensiv, motståndsmän, rekommendera, slinka förbi

- Varför sitter Milton och Niels på en rock?
- Varför blir alla i källaren rädda när dörrhandtaget trycks ner?
- Vilka är det som kommer in i rummet? Hur har de tagit sig dit?
- Hur blev Margrethe och Ernest varnade om räden?
- Varför kan de inte stanna kvar i källaren?
- Vem hoppas Niels väntar på dem i motståndsrörelsens stuga?

Kapitel 24

Ord och uttryck: försprång, skarp sväng, raksträcka, desperat, manövrera, murgröna, lärkträd, påtryckningsmedel, amatörmässigt, avgörande

- Hur kommer Iona, Lene och mannen undan lastbilen som följer dem?
- Vart tar de sig för att komma bort från bilvägen?
- Varför vill de inte gå till fabriken? Vart tänker de gå i stället?
- Vad hör de när de gömmer sig bakom häcken?
- Vem är det som bländar Iona med en ficklampa?

Kapitel 25

Ord och uttryck: uppbruten, stridigheter, kärvänligt, gudskelov, övertygande, tillvaro, välbevakad, nödvändig

- Vad ser de för tecken på att ingen soldat har varit i stugan?
- Vem väntar i stugan?
- Hur ska de ta sig till hamnen? Vad ska de göra där?
- Varför erbjuder sig Milton att se till att Aage kommer i säkerhet?
- Tror ni att Milton håller på att bli kär i Iona? Varför/varför inte?
- Varför måste de åka från stugan så fort som möjligt?

ÖVNINGAR TILL BOKEN

Kapitel 26

Ord och uttryck: stod som fastfrusen, overseende, skänka, förebrående, slussa ut ur landet, insamling, kollekt, förskott, änglavakt

- Varför tror ni att soldaten låter dem gå?
- Hur kommer det sig att Vesslan och männen inte upptäcker dem?
- Vad betyder Lenes vissling?
- Vad ser Iona utanför stugan?
- Vem visar det sig att mannen de räddat i gränden är?
- På vilket sätt skulle det vara misstänksamt om fler än Hans hade suttit fram i ambulansen?
- Varför var Aage sen till stugan?
- Hur kommer det sig att de två männen följde efter Aage?

Kapitel 27

Ord och uttryck: försjunken i tankar, patientdel, uppgivet, upprätta, ombord, oroväckande

- Varför släcker Hans framlyktorna på ambulansen?
- Varför svänger de av från den stora vägen?
- Vad är det som gör att Iona blir grön i ansiktet?
- Varför parkerar de ambulansen en bit från hamnen?
- Vad hör de när de kliver ur ambulansen?
- Vad gör fiskaren för signal? Vad kan det betyda?

Kapitel 28

Ord och uttryck: bakläm, schnell, tråg, skönja, vågbrytare, slätrakad haka, i denna tidiga timma

- Vilka är det som kommer med de två lastbilarna?
- Varför springer soldaterna ner till båten?
- Vad vill FENIX-männen att fiskarna ska berätta?
- Hur vet fiskaren vem Niels Bohr är?
- Varför kan fiskaren inte tänka sig att Niels Bohr är i hamnen?
- Tror ni att fiskaren är ärlig mot FENIX-männen? Varför/ varför inte?
- Vad blir FENIX-männen arga över?

Kapitel 29

Ord och uttryck: förarhytt, grov sjö, konstaterande, uträtta, lossa tampen, hummade

- Vad är det som gör att Milton och Iona inte går ner till fiskebåten?
- Vem kan pojken vara? Vart tar han med dem?
- Vad är pojkens idé med ficklampan?
- Vem är Nielsen?
- Vilka är det som ska åka med båten?
- Varför väljer Milton och Iona att stanna kvar i Danmark?
- Vad är fisken i tunnan till för?
- Vart kommer båten att åka?

ÖVNINGAR TILL BOKEN

Kapitel 30

Ord och uttryck: neutral, förvissning, krusning, grönskande vidder, förtrollande träd, geléaktig känsla, viktlöshet

- Varför är det viktigt att Niels kommer till Sverige?
- Varför får Iona och Milton bråttom när båten åker i väg?
- När ingrep Iona i historien? Varför menar Milton att det kanske inte gör något?
- Vad hittar Milton när de gömmer sig i gräset?
- Vart leder skoavtrycken i sanden? Vad ser Milton och Iona där skoavtrycken tar slut?
- Tror ni att Milton och Iona kommer hem när de går igenom portalen?



ÖVNINGAR TILL BOKEN

Efter läsning

Diskussionsfrågorna är av mer övergripande karaktär. Vissa frågor är kopplade till handlingen och andra till hur boken är utformad. Välj de frågor som passar klassen och det ni vill fokusera på.

Diskussionsfrågor

Många människor i Köpenhamn hjälps åt för att rädda den judiska befolkningen från räden. Varför tror du att de gör det? Vad är fördelarna med att samarbeta? Kan du komma på något tillfälle när det är bättre att vara flera personer som jobbar tillsammans än att vara själv?

FENIX-sällskapet vill skapa ett FENIX-rike där alla människor ser likadana ut och tänker likadant. Vad tycker du om det? Hur tror du att det skulle vara att leva på en sådan plats?

Vid ett tillfälle delar Milton och Iona på sig, och i boken varvas två handlingar då vi får följa dem var för sig i olika kapitel. Varför tror du att författarna har gjort så?

Ibland vet vi som läser boken mer om vad som händer än vad Milton och Iona själva gör, som när Iona kommer med lastbilen för att lämna över paketet med dockan och Milton tror att det är soldater som ska föra bort Margrethe och Ernest. Vad tänker du om det? Vad känner du när du läser? Kan du hitta något mer ställe i texten där det händer?

Diskutera svaren på följande frågor:

- Vad gör man när man repar mod?
- Vad innebär det att något blir upplöst i atomer?
- Hur känner man sig när kylan tränger in i ben och märg?
- Vad är en tidig timma?
- När står håren som borst i nacken?
- Hur sveper man med blicken?
- Vad menar man när man säger att en idé är vattentät?
- När står man som fastfrusen?

ÖVNINGAR TILL BOKEN

Skrivuppgifter

Välj en av texterna i faktadelen. Gör en tankekarta utifrån texten. Sök efter mer fakta och fyll på din tankekarta. Gör en presentation med bilder där du skriver eller berättar om vad du kommit fram till.

Tänk dig att du skulle resa i tiden. Vilket årtal och vilken plats skulle du vilja resa till? Beskriv var du hamnar och berätta om vad du upplever. Tänk på att det kan vara bra att ta reda på fakta om tiden du ska resa till först.

Välj en av personerna i boken som du tycker är modig. Beskriv vad hen gör och varför du tycker att hen är modig.

Niels Bohr vann Nobelpriset för sina kunskaper om atomklyvning. Kan du komma på en idé som skulle kunna vinna ett Nobelpris? Skriv och berätta om en uppfinning eller lösning på ett problem som du tycker borde vinna.



Fördjupande frågor och uppgifter

av Jakob Blixt

Till boken finns ett antal fördjupande frågor, som är mer eller mindre öppna, för att främja samtalet om boken. Vissa av frågorna har koppling till ett visst kapitel, vilket i så fall anges, andra är av mer övergripande karaktär. Frågorna är tänkta som inspiration till hur ni kan använda boken i klassrummet. Välj de frågor som passar beroende på klassens intresse och behov, syfte med lektionen osv.

För lärare som gärna använder sig av kooperativa strukturer i sin undervisning, är flera av frågorna anpassade för dessa.



FÖRDJUPANDE FRÅGOR OCH UPPGIFTER

Kapitel 1-2

Milton och Iona hamnar på en föreläsning med Niels Bohr, där Niels gör ett experiment med kungsvatten.

1. Vad är det som är så speciellt med kungsvatten?
2. Niels Bohr ser arg ut när han pratar med Milton och Iona. Varför?
3. Vid denna tid var Danmark ockuperat av Nazityskland. Sök fakta via denna länk <https://www.so-rummet.se/fakta-artiklar/den-9-april-1940-hitler-anfaller-danmark-och-norge> för att svara på frågorna:
 - a) Ett annat land anfölls samtidigt som Danmark. Vilket?
 - b) Hur länge kunde danska armén försvara landet?
 - c) Varför kunde inte den danska armén vinna över den tyska?
 - d) Danmark, trots sitt produktiva jordbruk, var inte huvudmålet i tyskarnas anfall. Vad var det som tyskarna ville med anfallet?

Kapitel 3-5

Milton och Iona lämnar Niels Bohr och beger sig ut för att se om de kan hitta Vesslan och FENIX-männen. De blir tillfångagagna av den danska motståndsrörelsen.

1. Målet för de olika grupperna, som vi idag kallar motståndsrörelsen, var att på olika sätt förstöra för nazisterna. Försök att komma på så många exempel ni kan på hur detta skulle kunna göras. Besök gärna museet för motståndsrörelsen i Danmark på nätet och lär dig mer: <https://natmus.dk/museer-og-slotte/frihedsmuseet/udstillingen/> (OBS: på danska)
2. Läs om motståndsmannen Jörgen i länken nedan. Han tryckte först flygblad mot nazisterna, men valde sedan att använda våld mot de tyska ockupanterna. I texten berättas det att Jörgen inte tyckte att det var ett lätt val använda våld. Varför tror du att han ändå valde väpnad kamp?
<https://natmus.dk/museer-og-slotte/frihedsmuseet/udstillingen/moed-joergen/>
3. Tryckfrihet (rätten att skriva och sprida nyheter och åsikter) räknas idag som en mänsklig rättighet i Sverige. Hur skulle dagens samhälle se ut om inget fick publiceras på nätet, i sociala medier, radio, TV eller tidningar som inte godkänns av statsministern eller dennes partimedlemmar?
4. Idag är sociala medier ett viktigt sätt att sprida nyheter, till exempel Facebook som används av cirka 80 % av Sveriges internetanvändare. Men på vissa platser i världen har myndigheterna stängt ner möjligheten att använda en del sociala medier. Vilka länder i världen tror du har förbjudit till exempel Facebook och varför?

FÖRDJUPANDE FRÅGOR OCH UPPGIFTER

5. En kritik mot sociala medier är att det styrs vilka inlägg du ser. Algoritmerna gör så att appen visar liknande inlägg som du tidigare har gillat eller tittat på. Detta gör att du inte får se inlägg från människor som inte har samma åsikter som du. Vad är faran i detta, att inte se vad andra människor tycker?
6. Vi tänker oss att Sverige blir ockuperat av nazisterna, precis som Danmark blev under andra världskriget. Skulle du då göra motstånd? Försök få livet att fortsätta likt det var förut eller skulle du försöka samarbeta med de som nu har makten? Förklara hur du tänker och fundera på vilka för- och nackdelar ditt val har för dig, din familj, dina vänner och för andra som lever i din närhet.
7. På natten när Milton och Iona är inlåsta av motståndsrörelsen, drömmer Milton en märklig dröm. Vad tror du att den stora explosionen är för något och hur kan en sådan explosion användas för att kuva människor och länder under sig?
8. I drömmen ser Milton också en fenixfågel. Skriv en kort faktatext om fenixfågeln som besvarar frågorna:
 - a) Vad är speciellt med en fenixfågel?
 - b) Varifrån kommer berättelserna om fenixfågeln?
 - c) Hur har fenixfågeln påverkat den nutida kulturen?

För att hitta fakta kan du söka på ordet fenixfågel på exempelvis Wikipedia.

Kapitel 6–9

Niels Bohr inser att han är jagad av den tyska hemliga polisen. Niels, Milton och Iona får också reda på att tyskarna planerar att fångsla alla danska judar och föra dem till tyska koncentrationsläger.

1. Niels Bohr var en av de vetenskapsmän som forskade på kärnklyvning och han fick Nobelpriset för sin atommodell som berättar hur elektronerna kretsar kring atomkärnan.
 - a) Varför tror du att tyskarna var ute efter Niels Bohr?
 - b) Ta reda på mer om Niels Bohrs atommodell. Används den än idag?
2. Nazisterna i Danmark bestämde, precis som de gjort i alla andra länder som de tagit över, att alla judar skulle ha en gul stjärna på sig. Men i Danmark gjorde befolkningen motstånd mot den nya lagen och nästan alla, vare sig om de var judar eller inte, satte på sig en gul stjärna. Även den danska kungen.
 - a) På vilket sätt kunde detta förstöra syftet med tyskarnas lag om en gul stjärna?
 - b) Hur tror du att de danska judarna kände sig när de såg vad deras grannar, vänner och andra landsmän gjorde?
 - c) Skulle du våga göra samma sak, även om inte alla följde ditt exempel, utan bara några få? Varför, varför inte?

FÖRDJUPANDE FRÅGOR OCH UPPGIFTER

Kapitel 10–12

Milton och Iona är med och planerar hur de danska judarna ska kunna räddas från den närstående räden.

1. Många av de danska judarna var inställda på att fly från Danmark. Tänk dig att du måste hålla dig gömd och sedan fly från Sverige inom en vecka.
 - a) Var skulle du gömma dig?
 - b) Vad skulle du packa för flykten? Tänk på att du måste ha en liten packning, som får plats i en vanlig skolväska. Skriv en lista och jämför med din kompis.
 - c) Hur skulle du ta dig från Sverige? Tänk på att vägar över gränsen, flygplatser, stationer och hamnar med största säkerhet är bevakade.
 - d) Till vilket land skulle du ta dig?
 - e) Hur skulle du förbereda dig för att kunna leva i det nya landet?
 - f) Hur skulle du känna om det land du vill till inte tar emot dig, utan skickar dig tillbaka till Sverige?
2. Det var väldigt svårt för judar i Europa att fly, för nästan inget land ville ta emot dem.
 - a) Idag vill många ta sig till Europa för att fly undan krig eller för att få bättre framtidsmöjligheter för sig själva eller för sin familj. De flesta av våra politiska partier vill begränsa invandringen. Tycker du att det är rätt? Varför, varför inte?

- b) Under valrörelsen 2022 pratades det mycket om integration – hur människor som kommer till Sverige ska tas emot och bli en del av vårt samhälle. Hur tycker du att nyanlända ska tas emot? Skriv vilka tre saker du tycker är viktigast för att de som kommer ska kunna bli integrerade så bra som möjligt. Vad tycker din klasskompis? Vad tycker resten av klassen?

Kapitel 13–16

Iona får vara med och rädda en judisk familj.

1. Räden som beskrivs i denna bok skedde under en av judendomens viktigaste högtider rosh hashana. Skriv en faktatext om en av de största judiska högtiderna: rosh hashana, yom kippur, sukot, purim eller pesach. Beskriv ...
 - a) ... varför högtiden firas.
 - b) ... hur högtiden firas.Jämför gärna högtiden med en annans religions högtid och beskriv likheter och skillnader.
2. Iona och Lene hjälper den judiska familjen trots att det är förenat med stränga straff om de blir påkomna. Skulle du göra samma sak? Varför eller varför inte?
3. I slutet av kapitlet kommer Iona på hur de kan hjälpa Niels Bohrs fru och yngsta son, som fortfarande befinner sig i det övervakade hemmet. Vad tror du att Ionas plan är?

Kapitel 17–20

Margrethe och Ernest blir varnade om räden och tar sig från hemmet. Iona räddar en man som blivit attackerad i en gränd.

1. De unga männen i svarta uniformer verkade tycka att det var rätt att ge sig på en annan man. Varför tror du att mannen attackerades?
2. Varför tror du att männen i uniform tyckte att de hade rätten att göra så mot en annan människa?
3. Händer liknande saker idag, att människor ur en grupp tycker att de har rätten att attackera människor från en annan?
4. Skriv ner en handlingsplan på hur vi tillsammans kan stoppa liknande attacker från att ske. Tänk på en av de uniformklädda männen i boken och skriv tre saker:
 - a) Vad kunde förövarens familj ha gjort för att inte mannen skulle hamna i en sådan grupp som använder våld mot andra?
 - b) Vad kunde samhället (förskola, skola, polis, sociala myndigheter) ha gjort för att förhindra mannen att hamna i en sådan grupp?
 - c) Vad kan göras efter att andra har gjort ett liknande brott för att förhindra att mannen i berättelsen gör samma sak?

Kapitel 21–25

Milton, Niels, Margrethe och Ernest lyckas ta sig tillbaka till gömstället i koloniområdet.

1. Den händelse som beskrivs i boken, när danska judar räddas undan tyskarnas räd, har hänt i verkligheten. Gå in på följande hemsida och hör människor berätta om sin flykt från Danmark: <https://folkedrab.dk/temaer/oktober-43-flugten-til-sverige-tema/film-flugten-til-sverige-beretninger-fra-oktober-1943>
2. Denna händelse är en av flera i vilken Sverige spelade en viktig roll. Andra händelser där Sverige, eller personer från Sverige, också gjorde en viktig insats är Vita bussarna, räddandet av judar i Budapest (Raoul Wallenberg) och när svenska företagsmän smugglade ut dokument från Polen som berättade vad som pågick i koncentrationslägren.
 - a) Vilka av händelserna har du läst om i serien Historieväktarna?
 - b) Försök att rangordna insatserna från Raoul Wallenberg, Vita bussarna och Flykten över Öresund och motivera vem eller vilken av dem som har varit mest betydelsefull. Jämför ditt svar med din kompis.

Kapitel 26–30

Milton och Iona och familjen Bohr lyckas ta sig till ett fiskeläge utanför Köpenhamn.

1. Niels Bohr var en av de forskare som hade störst kunskap om hur man kan klyva atomkärnor och vad denna kunskap kunde användas till. Precis som annan kunskap kan vetenskapen om kärnklyvning användas till gott och ont. Inom vilka områden används kärnklyvning idag?
2. Niels Bohr tog tillsammans med andra forskare fram den första atombomben. När denna bok skrevs blev atombomber än mer aktuella i och med kriget i Ukraina som blossade upp i februari 2022. Försök att ta reda på följande:
 - a) Vilka länder är det som tillåts ha kärnvapen?
 - b) Varför är det just dessa länder?
 - c) Vad händer med de länder som trotsar bestämmelserna och ändå tar fram kärnvapen?
 - d) Vilka argument kan finnas för att ett land ska ha tillgång till kärnvapen? Vilka argument kan finnas mot att länder ska ha tillgång till kärnvapen?
 - e) Vad tycker du, ska kärnvapen tillåtas eller inte? Motivera ditt svar!

3. Kärnklyvning kan också användas i kärnkraftverk.

- a) Vilka argument finns för att kärnkraftverk är en bra energikälla? Vilka argument finns mot?
- b) Vad tycker du, ska kärnenergi få fortsätta finnas kvar? Motivera ditt svar!

